

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Zaštita novinarskih izvora

Kingdom of the Netherlands

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 Norway

Zaštita novinarskih izvora

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Urednica:

Daliborka Uljarević

Autori:

Nikola Mugoša
Siniša Gazivoda

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Tiraž:

100 komada

ISBN 978-9940-44-038-1

COBISS.CG-ID 20403716

Publikacija je dio projekta projekta „Mediji za mene!“, koji CGO sprovodi uz podršku ambasade Kraljevine Holandije, Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju Njemačkog Maršalovog fonda SAD (BTD).

Kingdom of the Netherlands

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 Norway

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost CGO-a i ni na koji način ne može biti interpretiran kao zvanični stav ambasade Kraljevine Holandije, Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške ni Balkanskog fonda za demokratiju Njemačkog Maršalovog fonda SAD (BTD).

Zaštita novinarskih izvora

Podgorica, 2021.

Sadržaj

UVOD

5

ZAKON O MEDIJIMA

6

KODEKS NOVINARA/NOVINARKI CRNE GORE

9

MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

11

EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH
PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA _____ 11

PREPORUKA SAVJETA EVROPE O PRAVU NOVINARA
DA NE OTKRIJU SVOJE IZVORE INFORMACIJA _____ 12

REZOLUCIJA EVROPSKOG PARLAMENTA O MEDIJSKOM
PLURALIZMU I SLOBODI MEDIJA U EVROPSKOJ UNIJI _____ 16

PREPORUKA PARLAMENTARNE SKUPŠTINE
SAVJETA EVROPE O ZAŠTITI NOVINARSKIH IZVORA _____ 18

REZOLUCIJA EVROPSKOG PARLAMENTA O POVELJI EU:
POSTAVLJANJE STANDARDA ZA SLOBODU MEDIJA ŠIROM EU
(2011/2246(INI)) _____ 21

EVROPSKA POVELJA O SLOBODI ŠTAMPE _____ 22

PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U ODNOSU NA ZAŠTITU NOVINARSKIH IZVORA

23

ZAKLJUČAK

30

Uvod

Demokratski razvoj svakog društva usko je povezan sa slobodnim i kredibilnim medijima koji izvještavaju u javnom interesu. Teme koje su u interesu društva vrlo često su pokrenute od strane novinara koji informacije dobiju od izvora koji žele da zadrže anonimni status. Značaj medija kao foruma javne riječi od presudnog je značaja u izgradnji otvorenog i tolerantnog okruženja.

Nezavisni i kompetentni izvori jedan su od preduslova da se mediji bave temama koje pospješuju funkcionalnost demokratije. Zato je vrlo bitno da se novinarima obezbijedi pogodan medijski ambijent, gdje neće biti primoravani da otkrivaju svoje izvore i time gube kredibilitet i potencijalne izvore. Važno je da novinarski izvori budu istinski zaštićeni, jer u suprotnom mogu biti odvraceni od saradnje sa medijima, što se ozbiljno može reflektovati na vitalnu ulogu štampe kao jednog od „čuvara“ demokratije.

Vrlo često anonimni izvori jedini su način da se dođe do informacija kojima se adresiraju teme od javnog značaja. Stoga je ovo pitanje usko vezano i za pravo na slobodu izražavanja, koje je civilizacijski standard shodno međunarodnim i nacionalnim dokumentima. No, ovo pravo nije apsolutno. To znači da je u međuzavisnom odnosu sa drugim garantovanim pravima i slobodama, odnosno da može biti ograničeno. Zato je za razmatranje prava na zaštitu novinarskih izvora potrebno uvažiti relevantne međunarodne i nacionalne propise, ali i praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Dodatno, zaštitu novinarskih izvora kao sastavni dio prava na slobodu izražavanja treba posmatrati dinamički, imajući u vidu savremeni razvoj ovog prava i nove načine njegovog ostvarivanja. Bez obzira na određena normativna ograničenja, kao i uspostavljenju sudsku praksu, ovo pravo jedno je od dostignuća koje čini nezamjenjivu komponentu pluralističkog medijskog okruženja.

Pravo na zaštitu novinarskih izvora treba posmatrati kao preduslov profesionalnog i etičkog novinarstva u cilju nezavisnog i objektivnog informisanja javnosti. U tom kontekstu, pravo novinara na zaštitu novinarskih izvora ne treba doživljavati kao privilegiju odnosno novinarsku povlasticu, već kao jednu od medijskih tekovina koje treba da dodatno osnaže istraživačko novinarstvo u cilju korekcije društvenih anomalija.

Zakon o medijima

U avgustu 2020. godine Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o medijima. Rad na ovom zakonu trajao je preko dvije godine, a u njegovoj izradi učestvovali su i eksperti Savjeta Evrope.

Član 30

Novinar koji se u toku prikupljanja, uredničke obrade ili objavljivanja medijskog sadržaja, upozna sa informacijama koje bi mogle da ukažu na identitet izvora informacije, nije dužan da otkrije izvor informacije.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, novinar je dužan da na zahtjev državnog tužioca, otkrije izvor informacija kada je to neophodno radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja.

Prilikom donošenja odluke o saslušanju novinara na okolnosti izvora informacije iz stava 2 ovog člana, sud će posebno voditi računa o tome da li je utvrđena informacija u neposrednoj vezi sa konkretnim slučajem, da li se informacija može pribaviti iz drugih izvora i da li na zakonu zasnovan legitiman interes za otkrivanje podataka o izvoru informacije iz stava 2 ovog člana preteže u odnosu na zaštitu izvora informacije.

Sud može, cijeneći okolnosti slučaja, isključiti javnost u toku iznošenja podataka o izvoru informacije i upozoriti lica koja prisustvuju glavnom pretresu na kojem je javnost isključena da su dužna da kao tajnu čuvaju sve što su na pretresu saznala i ukazaće da odavanje tajne predstavlja krivično djelo.

Iz ovog člana jasno proizilazi da crnogorski Zakon o medijima garantuje novinarima pravo da ne otkrivaju novinarski izvor, odnosno da prilikom rada na medijskom sadržaju kada saznaju identitet izvora informacije nisu dužni da isti otkriju.

Međutim, tumačeći sve stavove dolazi se do zaključka da ovo pravo nije apsolutno i da podliježe izvjesnim ograničenjima. Zakonodavac se opredijelio da propiše da je novinar dužan otkriti izvor informacije na zahtjev državnog tužioca i to kada je to neophodno radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja.

Pravo na zaštitu novinarskog izvora je dio prava na slobodu izražavanja koje je propisano članom 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, te je jasno da samim tim podliježe izvjesnim ograničenjima.

Imajući u vidu da je prethodni Zakon o medijima pravo na zaštitu novinarskog izvora tretirao kao apsolutno pravo, novo rješenje kojim se ograničava ovo pravo, od strane dijela stručne javnosti ocijenjeno je problematičnim. Naime, glavne zamjerke odnosile su se na činjenicu da bi novinari otkrivanjem novinarskih izvora izgubili kredibilitet, kao i da bi novinarski izvori bili obeshrabreni da ubuduće otkrivaju informacije, koje mogu voditi tretiranju važnih tema od javnog interesa. Takođe, zamjereno je i na rješenju po kojem su novinari dužni otkriti svoj izvor na zahtjev tužioca budući da često dolazi do obustavljanja istrage, a u tom slučaju šteta je već učinjena iako slučaj nema svoj pravni epilog.

U tumačenju ove odredbe javlja se i dilema da li se drugi stav člana 30 Zakona o medijima može odnositi na situaciju kada se novinar sasluša pred tužilaštvom u istrazi, a uz napomenu da, po pravilima krivičnog procesnog prava, sud u istrazi ima ograničenu ulogu. Takođe, poteškoću predstavlja i činjenica da procesne odredbe ne sadrže detalje o postupanju u takvim okolnostima. Bez obzira na navedene nejasnoće, mišljenja smo da svako saslušanje novinara o pitanjima koja se tiču izvora informacije mora pratiti sudska odluka kako bi se obezbijedio sudski nadzor povodom ispunjenosti uslova propisanih u članu 30 Zakona o medijima.

Ipak, kada se novinar sasluša u odnosu na propisana tri ograničenja (zaštita interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalni integritet i zaštite

zdravlja), sud je dužan da posebno vodi računa:

- 1) da li je utvrđena informacija u neposrednoj vezi sa konkretnim slučajem;
- 2) da li se informacija može pribaviti iz drugih izvora; i
- 3) da li na zakonu zasnovan legitiman interes za otkrivanje podataka o izvoru informacije preteže u odnosu na zaštitu izvora informacije.

Na taj način želi se pružiti dodatna zaštita novinarskim izvorima, jer se zakonodavac opredjeljuje da propiše da sud „posebno vodi računa“ prilikom saslušanja novinara u vezi zaštite pomenutog prava.

Još jedna mjera propisana članom 30 Zakona o medijima kojom se štiti novinarski izvor odnosi se na mogućnost suda da isključi javnost u toku iznošenja podataka o izvoru na pretresu. Treba primijetiti da bi povoljnije bilo da je ovo rješenje imperativnije postavljeno u odnosu na „mogućnost“ koja je data sudu.

Ipak, propisana ograničenja koja se odnose na zaštitu interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalni integritet i zaštitu zdravlja u skladu su sa *Preporukom Komiteta ministara Savjeta Evrope iz 2000. godine*. Crnogorski zakonodavac opredijelio se da iz pomenute preporuke od sedam mogućih ograničenja propiše tri. Takođe, imajući u vidu uporednu praksu zemalja članica Savjeta Evrope i Evropske unije, crnogorsko rješenje je vrlo slično većini zakonskih rješenja u zemljama članicama ovih međuvladinih organizacija.

Crnogorski Zakon o medijima propisao je da država jamči slobodu medija, izražavanja i informisanja na nivou standarda koji su sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama (EU, Savjet Evrope, OUN, OEBS).

Tako je posebna pažnja usmjerena na međunarodne instrumente izričito normirajući da se Zakon o medijima „tumači i primjenjuje u skladu sa *Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i praksom precedentnog prava Evropskog suda za ljudska prava*.“

Kodeks novinara/ novinarki Crne Gore

Koliki je značaj ovog pitanja potvrđuje i što Kodeks novinara/novinarki Crne Gore, među 11 najznačajnijih principa, identifikuje zaštitu izvora. Preciznije, prepoznaje ga u dijelu 6:

Pravo i obaveza je novinara/novinarke da štiti povjerljive izvore informacija, ali i da uvijek provjeri motive povjerljivog izvora prije nego mu obeća anonimnost i zaštitu.

U smjernicama za ovo načelo, navodi se:

6.1. Povjerljivost

(a) U slučaju kada je neka osoba pristala da pruži informacije samo pod uslovom da se njen identitet ne otkrije i novinar/novinarka se saglasi sa tim uslovom, to mora obavezno da se poštuje. Novinar/novinarka treba da odbije da otkrije identitet izvora informacija, u slučaju da se na njega/nju vrši bilo kakav pritisak da to učini.

Novinar/novinarka treba da upozori osobu koja je izvor informacija, da će njen identitet morati da bude otkriven pred sudom ako je ta informacija neophodna za osujećivanje teškog krivičnog djela.

(b) Elektronski mediji će, odgovarajućim tehničkim postupcima (distorzija glasa i zamaglivanje lica), obezbijediti tajnost identiteta osobe koja daje izjavu pod uslovom anonimnosti.

(c) Dokumenti označeni kao "tajni" mogu se objaviti ako se, poslije pažljivog razmatranja, utvrdi da pravo javnosti da zna ima prevagu nad razlozima kojima se opravdava tajnost.

6.2. Djelatnost tajnih službi

Aktivnosti novinara i izdavača u tajnim službama nespojivi su i neprihvatljivi sa ulogom medija u društvu i njihovim kredibilitetom.

Ipak, u smjernicama se navodi da novinar/novinarka treba da upozori osobu koja je izvor informacija da će njen identitet morati da bude otkriven pred sudom ako je ta informacija neophodna za osujećivanje teškog krivičnog djela. Uočava se da ove smjernice nisu usklađene sa Zakonom o medijima kojim je propisano da je novinar dužan da, na zahtjev državnog tužioca, otkrije izvor informacija kada je to neophodno radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja. Budući da je Kodeks donešen znatno ranije u odnosu na Zakon to može biti dio objašnjenja zašto nije došlo do usklađivanja.

Međunarodni pravni okvir

EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Zaštita novinarskih izvora dio je prava na slobodu izražavanja, što je svojim presudama potvrdio i Evropski sud za ljudska prava. Pravo na slobodu izražavanja normirano je članom 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Član 10. Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.

2. Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Budući da je zaštita novinarskog izvora sastavni dio prava na slobodu izražavanja, a da ovo pravo nije apsolutno, jasno je i da se zaštita novinarskog izvora može ograničiti. Ovo ograničenje, u skladu sa tripartitnim tekstom, mora biti:

- 1) propisano zakonom;
- 2) namijenjeno postizanju nekog od sljedećih ciljeva: poštovanje prava i reputacije drugih, zaštita nacionalne bezbednosti, javnog

reda, zdravlja ili morala;

- 3) neophodno za postizanje navedenog cilja, uključujući i to da ne postoji alternativna mjera koja bi bila manje štetna po slobodu izražavanja.

PREPORUKA SAVJETA EVROPE O PRAVU NOVINARA DA NE OTKRIJU SVOJE IZVORE INFORMACIJA

Komiteet Ministara Savjeta Evrope donio je 2000. godine Preporuku o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacije No. R(2000)7, čime su države članice željele su pokazati da ostaju privržene promociji ideala i načela koja su dio njihovog zajedničkog nasljeđa, a među kojima je i pravo na slobodu izražavanja.

Preporukom se potvrđuje opredjeljenost za potrebom demokratskih društava da obezbijede načine za razvoj slobodnih i pluralističkih medija, te da je neometano bavljenje novinarstvom utemeljeno na slobodi izražavanja. Ovom preporukom podsjeća se da je zaštita novinarskih izvora osnovni uslov slobode medija, ali i da u uporednoj praksi esnafski kodeksi predviđaju obavezu novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija u slučaju da su informacije dobili u povjerenju. Takođe, podsjeća se da je zaštita novinarskih izvora već dio nacionalnih pravnih sistema država članica Savjeta Evrope, uz naglašavanje da ovo pravo sa sobom nosi izvjesne dužnosti i odgovornosti kako je naznačeno u članu 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Osim Konvencije, prilikom donošenja preporuke, kao izvor inspiracije pomenuta je i Rezolucija Evropskog parlamenta iz 1994. godine o povjerljivosti novinarskih izvora informacija i pravu državnih službenika da otkriju informacije kojima raspolažu, kao i Rezolucija br. 2 o novinarskim slobodama i ljudskim pravima donešena u Pragu iste godine.

U ovoj preporuci definisane su određeni pojmovi radi pojašnjenja na koga se ista odnosi.

- 1) *Novinar označava svako fizičko ili pravno lice koje se redovno ili profesionalno bavi prikupljanjem i širenjem informacija za javnost putem bilo kog sredstva masovnih komunikacija;*
- 2) *Informacija označava svako iznošenje činjenice, mišljenja ili ideje*

u vidu teksta, zvuka i/ili slike;

- 3) *Izvor označava svaku osobu koja pruža informacije novinaru;*
- 4) *Informacija koja identifikuje izvor označava, u onoj mjeri u kojoj to može da dovede do identifikacije izvora ime i lične podatke, kao i glas i lik izvora, konkretne okolnosti pod kojima je novinar došao do informacije od izvora, neobjavljeni sadržaj informacije koju je novinar dobio od izvora, kao i lične podatke o novinarima i njihovim poslodavcima vezane za njihov profesionalni rad.*

U preporuci su navedena načela:

Načelo 1 - Pravo novinara na neotkrivanje

Domaći zakoni i praksa država članica treba da obezbijede eksplicitnu i jasnu zaštitu prava novinara da ne otkriju informacije koje bi mogle da ukažu na identitet izvora u skladu sa članom 10 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Konvencija) i ovdje ustanovljenim načelima, koja treba smatrati minimalnim standardima za poštovanje tog prava.

Načelo 2 - Pravo drugih lica na neotkrivanje

Druga lica koja se, preko svojih profesionalnih veza sa novinarima, upoznaju sa informacijama koje bi mogle da ukažu na identitet izvora putem prikupljanja, uredničke obrade ili objavljivanja informacija, takođe treba da uživaju istu zaštitu na osnovu ovdje navedenih načela.

Načelo 3 - Ograničenja prava na neotkrivanje

a. Pravo novinara da ne otkrije informacije koje identifikuju izvor ne smije da bude predmet drugih ograničenja osim onih pomenutih u članu 10, stav 2 Konvencije. Prilikom utvrđivanja da li legitimni interes za otkrivanje informacija, koji potpada pod član 10, stav 2 Konvencije, odnosi prevagu nad javnim interesom da se informacija o identitetu izvora ne otkrije, nadležni organi država članica će obratiti posebnu pažnju na značaj prava na neotkrivanje i prednost koja mu se daje u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i mogu da naredе otkrivanje informacija samo ako, u skladu sa stavom b, postoji viši imperativ u javnom interesu i ako postoje okolnosti dovoljno značajne i ozbiljne prirode.

b. Otkrivanje informacija koje identifikuju izvor treba smatrati neophodnim samo ako se na ubjedljiv način može utvrditi da: ne postoje razumne mjere koje su alternativa otkrivanju ili su ih iscrpila lica ili organi vlasti koji traže njihovo otkrivanje, legitimni interes za otkrivanje očigledno odnosi prevagu nad javnim interesom za neotkrivanje, imajući na umu da je dokazano postojanje višeg imperativa kad je riječ o neophodnosti otkrivanja, da su okolnosti dovoljno značajne i ozbiljne prirode, da se neophodnost otkrivanja informacije smatra odgovorom na neodložnu društvenu potrebu i da zemlje članice uživaju izvjesnu slobodu u procjenjivanju te potrebe, ali je ta sloboda podložna kontroli Evropskog suda za ljudska prava.

c. Gorenavedeni zahtjevi treba da se primjenjuju u svim fazama svakog postupka u kome može da se pozove na pravo na neotkrivanje.

Načelo 4 - Dokazi koji su alternativa novinarskim izvorima

U sudskom postupku protiv novinara zbog navodne povrede časti ili ugleda neke ličnosti, nadležni organi treba da razmotre, radi utvrđivanja istinitosti ili neistinitosti tih tvrdnji, sve dokaze koji im stoje na raspolaganju na osnovu nacionalnog procesnog prava i ne treba u tom cilju da zahtijevaju od novinara da otkrije informacije koje mogu da ukažu na identitet izvora.

Načelo 5 - Uslovi vezani za otkrivanje

a. Predlog ili zahtjev za pokretanje bilo kakve akcije nadležnih organa radi otkrivanja informacija koje identifikuju izvor mogu da podnesu samo osobe ili organi vlasti u čijem je direktnom legitimnom interesu otkrivanje tih informacija.

b. Nadležni organi treba da obavijeste novinare o njihovom pravu da ne otkriju informacije koje identifikuju izvor, kao i o ograničenjima tog prava prije nego što se zatraži otkrivanje tih informacija.

c. O izricanju sankcije novinarima zbog neotkrivanja informacija koje mogu da ukažu na identitet izvora mogu da odluče samo pravosudni organi tokom sudskog postupka koji predviđa

saslušanje dotičnih novinara u skladu sa članom 6 Konvencije.

d. Novinari treba da imaju pravo da neki drugi pravosudni organ preispita odluku da im se izreknu sankcije zbog neotkrivanja informacija koje identifikuju izvor.

e. U slučaju kad se novinari odazovu zahtjevu ili nalogu da otkriju informaciju koja identifikuje izvor, nadležni organi treba da razmotre mogućnost primjene mjera za ograničavanje obima otkrivanja traženih informacija, na primjer, na taj način što javnost neće prisustvovati otkrivanju, u skladu sa članom 6 Konvencije, tamo gdje je to moguće, i na taj način što će i sami ispoštovati povjerljivost tog otkrivanja.

Načelo 6 - Nadzor nad komunikacijama, prismotra i sudski pretres i oduzimanje

a. Sljedeće mjere ne treba primjenjivati ako je njihova svrha da se ne ispoštuje pravo novinara, u skladu sa ovim načelima, da ne otkriju informacije koje identifikuju njihove izvore: nalozi ili akcije koji se odnose na nadzor nad komunikacijama novinara ili njihovih poslodavaca; nalozi ili akcije koji se odnose na prismotru novinara, njihovih kontakata ili njihovih poslodavaca; nalozi za pretres ili oduzimanje ili akcije pretresa ili oduzimanja koje se odnose na privatne ili službene prostorije, lične stvari ili prepisku novinara ili njihovih poslodavaca ili lične podatke koji su vezani za njihov profesionalni rad.

b. Tamo gdje su policija ili pravosudni organi na regularan način došli do informacija koje identifikuju izvor putem bilo koje od gorenavedenih akcija, čak i ako to možda nije bio cilj tih akcija, treba preduzeti mjere da se spriječi kasnije korišćenje tih informacija kao dokaza na sudu, osim ako je otkrivanje informacije opravdano na osnovu načela .

Načelo 7 - Zaštita od samooptuživanja

Načela koja su ovdje ustanovljena ne smiju ni na koji način da ograniče nacionalne zakone vezane za zaštitu od samooptuživanja u krivičnim postupcima i, ukoliko se ti zakoni primjenjuju, novinari treba da uživaju zaštitu kad je reč o otkrivanju informacija koje identifikuju izvor.

Ključna preporuka ovog dokumenta je da pravo novinara da ne otkrije izvor informacije treba tumačiti u skladu sa članom 10 Evropske konvencije. To znači da prilikom procjene da li je legitimni interes propisan Konvencijom pretežniji u odnosu na javni interes da se izvor ne otkrije, posebna pažnja treba da se obrati na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava. Upućuje se da otkrivanju izvora informacija treba da prethodi razmatranje da li postoji alternativa otkrivanju izvora informacije. Legitimni interes postoji ukoliko nadležni organi mogu da dokažu postojanje bitnog razloga, koji je dovoljno ozbiljan i od suštinskog značaja za javni interes koji bi se ostvario otkrivanjem novinarskog izvora.

Crnogorski Zakon o medijima primjenjuje se i tumači u skladu sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Ovom preporukom napominje se da svaka država uživa izvjesnu slobodu u procjeni da li postoji neodložna društvena potreba za otkrivanje izvora informacija. Međutim, izričito je navedeno da je takva procjena podložna kontroli od strane Evropskog suda za ljudska prava.

REZOLUCIJA EVROPSKOG PARLAMENTA O MEDIJSKOM PLURALIZMU I SLOBODI MEDIJA U EVROPSKOJ UNIJI

Rezolucija o medijskom pluralizmu i slobodi medija u Evropskoj uniji (2017/2209(INI)), donešena od strane Evropskog parlamenta, plod je potrebe evropskih parlamentaraca da potvrde važnost prava na slobodu izražavanja kao temeljnog ljudskog prava i preduslova razvoja svakog pojedinca i njihovog učestvovanja u demokratskom društvu. Ovim dokumentom ističu se vrijednosti pluralizma i prava na informisanje kao neodvojivi od slobode, demokratije i vladavine prava.

Rezolucijom se apostrofira važnost pluralističkih, nezavisnih i pouzdanih medija kao čuvara demokratije, te ističe njihova korektivna uloga u demokratskom društvu. Ovaj dokument skreće pažnju da ovu ulogu treba fleksibilnije posmatrati, odnosno proširiti je na novinarstvo na internetu, ali i na "novinarstvo građana", kao i na rad blogera, korisnika interneta, aktivista na društvenim mrežama i branitelja ljudskih prava, a sve u cilju uvažavanja izmijenjene medijske stvarnosti.

Kada je u pitanju pravo na zaštitu novinarskih izvora, rezolucijom se pozivaju

...države članice da u pravnom smislu i u praksi stvore i održe zaštićeno i sigurno okruženje za novinare i druge medijske aktere, uključujući strane novinare koji obavljaju svoje novinarske aktivnosti u državama članicama, koje će im omogućiti da svoj posao obavljaju potpuno nezavisno i bez neprimjerenog uplitanja kao što su prijetnja nasiljem, zastrašivanje, financijski, ekonomski i politički pritisak odnosno pritisak da otkriju povjerljive izvore i materijale...

Dodatno, Rezolucija

...podstiče i Komisiju i države članice da donesu mjere za zaštitu povjerljivosti izvora informacija kako bi se spriječile bilo kakve diskriminišuće radnje ili prijetnje.

PREPORUKA CM/REC(2016)4 KOMITETA MINISTARA ZEMLJAMA ČLANICAMA O ZAŠTITI NOVINARSTVA I SIGURNOSTI NOVINARA I OSTALIH MEDIJSKIH AKTERA

Ovom preporukom naglašava se važnost donošenja sveobuhvatnog zakonskog okvira kojim se omogućava da novinari i ostali medijski akteri djelotvorno i bez straha doprinose javnim raspravama.

Takav okvir treba da odražava principe utvrđene u ovom dodatku i na taj način garantuje javni pristup informacijama, zaštitu privatnosti i podataka, povjerljivost i sigurnost komunikacije i zaštitu novinarskih izvora i lica koja prijavljuju korupciju.

Preporuka prepoznaje značaj zaštite novinara i ostalih medijskih aktera, te propagira obezbjeđenje sigurnosti i zaštite novinara i ostalih medijskih aktera, kao preduslov za postizanje njihove sposobnosti da efikasno učestvuju u javnoj raspravi. Dalje se naglašava da zastrašivanje, prijetnje i nasilje nad novinarima i ostalim medijskim akterima, izazivaju strah i imaju odvrćajući učinak na slobodu izražavanja i na javnu raspravu. Zbog toga se ovom preporukom proklamuje:

Države imaju pozitivnu obavezu da zaštite novinare i ostale medijske aktere od zastrašivanja, prijetnji i nasilja bez obzira na njihov izvor, odnosno da li je vladin, sudski, vjerski, ekonomski ili krivični.

Preporuka prepoznaje značaj medijskih aktera u javnoj raspravi i procesima oblikovanja mišljenja u demokratskom društvu, te naglašava njihovu ulogu u javnoj diskusiji, razmjeni informacija i ideja, što ih čini čuvarima prihvaćenih demokratskih vrijednosti:

Kako bi se omogućilo novinarima i ostalim medijskim akterima da izvršavaju zadatke koji su im povjereni u demokratskom društvu, Evropski sud za ljudska prava je prepoznao da njihovo pravo na slobodu izražavanja treba imati širok raspon zaštite. Takva zaštita obuhvata niz sloboda koje su od funkcionalne važnosti za obavljanje njihove djelatnosti, kao što su: zaštita povjerljivih izvora, zaštita od pretresa radnog mjesta i mjesta prebivališta i oduzimanja materijala, zaštita postupka prikupljanja vijesti i informacija, i uređivačka autonomija i autonomija predstavljanja.

PREPORUKA PARLAMENTARNE SKUPŠTINE SAVJETA EVROPE O ZAŠTITI NOVINARSKIH IZVORA

Preporuka Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope o zaštiti novinarskih izvora br. 1950(2011) poziva se na gore pomenutu Preporuku Savjeta Evrope iz 2000. godine, reafirmišući zaštitu novinarskih izvora kao osnovni uslov za bavljenje novinarstvom i dovodeći ga u vezu sa pravom javnosti da bude informisana, na način kako to tumači Evropski sud za ljudska prava u primjeni člana 10 Evropske konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Iako je ovo pitanje već bilo predmet brojnih međunarodnih instrumenata, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope odlučila se na donošenje ove preporuke zabrinuta zbog velikog broja slučajeva u kojima su vlasti primoravale ili pokušavale da primoraju novinare da otkriju svoje izvore informacija uprkos jasno postavljenim standardima od strane Evropskog suda za ljudska prava.

Takođe, Preporuka podsjeća da je u slučajevima istraživačkog novinarstva, zaštita novinarskih izvora još važnija, kao što to proklamuje Deklaracija Komiteta ministara o zaštiti i promovisanju istraživačkog novinarstva iz 2007. godine:

Organi javne vlasti ne smiju zahtijevati objelodanjivanje informacija kojima se identifikuje izvor osim ako su ispunjeni uslovi iz člana 10 stav 2 Konvencije i osim ako se može ubjedljivo utvrditi da razumne alternativne mjere za otkrivanje ne postoje ili su iscrpljene, legitimni interes za objelodanjivanje jasno nadmašuje javni interes za neobjavlivanjem, i dokazan je preovlađujući zahtjev potrebe za objelodanjivanjem.

Objavljivanje informacija koje identifikuju izvor stoga treba da bude ograničeno na izuzetne okolnosti u kojima su vitalni javni ili pojedinačni interesi u pitanju i koji se mogu ubjedljivo utvrditi. Nadležni organi, koji izuzetno zahtijevaju otkrivanje izvora, moraju da navedu razloge zašto takav vitalni interes nadmašuje interes za neobjavlivanjem i da li su iscrpljene alternativne mjere, kao što su drugi dokazi. Ako su izvori zaštićeni od bilo kakvog otkrivanja prema nacionalnom zakonu, njihovo otkrivanje se ne smije tražiti.

U Preporuci se navodi da se pravo novinara da ne otkriju svoje izvore odnosi i na izvore iz policije ili pravosudnih organa. Tamo gde je takvo davanje informacija novinarima bilo nezakonito, policijski i pravosudni organi moraju da sprovedu interne istrage umjesto da traže od novinara da otkriju svoje izvore.

Preporuka tretira izmijenjeno medijsko okruženje i uvažava promjene nastale tehnološkim napretkom:

Na isti način kao što se medijski pejzaž mijenjao tehnološkom konvergencijom, promijenio se i profesionalni profil novinara tokom posljednje decenije. Savremeni mediji se sve više oslanjaju na mobilne i internetske komunikacione usluge. Oni u većoj mjeri koriste informacije i slike koje potiču od ne-novinara. Nenovinari takođe objavljuju sopstvene informacije ili slike i slike na svojim ili trećim internet medijima, dostupnim širokoj i često nedefinisanoj publici. U ovim okolnostima potrebno je razjasniti

primjenu prava novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija.

Parlamentarna skupština ponovo potvrđuje da povjerljivost novinarskih izvora ne smije biti ugrožena sve većim tehnološkim mogućnostima javnih vlasti da kontrolišu upotrebu mobilnih telekomunikacionih i internet medija od strane novinara. Presretanje prepiske, praćenje novinara ili pretraga i zapljena informacija ne smiju da zaobiđu zaštitu izvora novinara. Provajderi internet usluga i telekomunikacione kompanije ne bi trebalo da budu obavezne da otkriju informacije koje mogu dovesti do identifikacije novinarskih izvora što je kršenje člana 10. Konvencije.

Ipak, bez obzira na izmijenjene medijske okolnosti, Preporuka izričito navodi:

Pravo novinara da ne otkriju svoje izvore informacija je profesionalna privilegija, koja ima za cilj da podstakne izvore da novinarima pruže važne informacije koje ne bi dali bez obaveze povjerljivosti. Isti odnos povjerenja ne postoji u odnosu na ne-novinare, kao što su pojedinci koji imaju svoju veb stranicu ili veb blog. Dakle, ne-novinari ne mogu imati koristi od prava novinara da ne otkriju svoje izvore.

Pozivajući se na Direktivu Evropske unije 2006/24/EC iz 2006. godine o zadržavanju podataka generisanih ili obrađenih u vezi sa pružanjem javno dostupnih elektronskih komunikacionih usluga ili javnih komunikacionih mreža, u Preporuci se insistira na potrebi da se obezbijedi da su zakonske odredbe koje su donijele države članice prilikom transponovanja ove direktive u skladu sa pravom novinara da ne otkriju svoje izvore prema članu 10. Konvencije i sa pravom na privatnost prema članu 8. Konvencije.

Takođe, Preporukom se pozdravlja činjenica da profesionalni kodeksi novinara sadrže obavezu da ne otkrivaju svoje izvore kada informacije dobiju u povjerenju. Dodatno, poziva se da mediji i njihove organizacije kroz samoregulaciju obezbijede da se izvori ne otkrivaju.

U konačnom, Parlamentarna skupština preporučuje Komitetu ministara da:

- *Pozovu one države članice koje nemaju zakone koji preciziraju pravo novinara da ne otkrivaju svoje izvore*

informacija, da donesu takve zakone u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i Preporukom Komiteta ministara br. R(2000)7;

- Pomognu državama članicama da analiziraju i unaprijede svoje zakonodavstvo o zaštiti povjerljivosti novinarskih izvora, posebno podržavajući reviziju njihovih nacionalnih zakona o nadzoru, borbi protiv terorizma, zadržavanju podataka i pristupu telekomunikacionim zapisima;
- Zatraže od svog nadležnog upravnog odbora da, u saradnji sa novinarskim i organizacijama za slobodu medija, izradi uputstva za tužioce i policiju, kao i materijal za obuku sudija, o pravu novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija, u skladu sa Preporukama Komiteta ministara br. R(2000)7 i Preporukom br. (2003)13 i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava;
- Zatraže od svog nadležnog upravnog odbora da izradi smjernice za javne organe i privatne pružaoce usluga u vezi sa zaštitom povjerljivosti izvora novinara u kontekstu presretanja ili otkrivanja računarskih podataka i podataka o saobraćaju računarskih mreža u skladu sa članovima 16. i 17. Konvencije o sajber kriminalu i članova 8. i 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

REZOLUCIJA EVROPSKOG PARLAMENTA O POVELJI EU: POSTAVLJANJE STANDARDA ZA SLOBODU MEDIJA ŠIROM EU (2011/2246(INI))

Ovom rezolucijom podsjeća se da su države članice dužne da stalno promovišu i štite slobodu mišljenja, izražavanja, informacija i medija, jer su ovi principi, takođe, zagarantovani u njihovim ustavima i zakonima, kao i da građanima obezbede pravičan i jednak pristup različitim izvorima informacija i pravo na različita gledišta i mišljenja.

Rezolucija naglašava važnost obezbjeđivanja nezavisnosti novinara, kako od unutrašnjih pritisaka urednika, izdavača ili vlasnika, tako i spolja od političkih ili ekonomskih lobija ili drugih interesnih grupa i podvlači važnost uredničke povelje ili kodeksa ponašanja o uređivačkoj nezavisnosti.

Ova rezolucija apeluje na države članice i da obezbijede pravni okvir u pogledu pune garancije zaštite principa povjerljivosti izvora i poziva na striktnu primjenu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u ovoj oblasti, uključujući i uzbunjivače.

Rezolucijom se pozivaju države članice da dužnu pažnju posvete prijetnjama povjerljivim izvorima i ometanju prikupljanja informacija, apelujući na njih da usvoje odgovarajuće zakonodavstvo kako bi, između ostalog, spriječili infiltraciju obavještajnih službenika u redakcije, budući da takve prakse u velikoj mjeri ugrožavaju slobodu izražavanja jer omogućavaju nadzor redakcija i stvaraju klimu nepovjerenja.

EVROPSKA POVELJA O SLOBODI ŠTAMPE

Evropska povelja o slobodi štampe potpisana je 2009. godine u Hamburgu, od strane 46 glavnih urednika i vodećih novinara iz 19 zemalja.

U osnovi donošenja ove povelje je suprostavljanje kršenjima medijskih sloboda u Evropskoj uniji i izvan nje, a intencija je i da poštovanje ovog dokumenta bude jedan od uslova za pristupanje zemalja Evropskoj uniji. Ideja o nastanku Povelje datira od 2007. godine i zajedničkog sastanka Evropske komisije i relevantnih predstavnika medijske industrije.

Povelja na izričit način tretira zaštitu novinarskih izvora:

Zaštita novinarskih izvora mora se stiktno poštovati. Pretrage redakcija i drugih prostora kojima se novinari služe, kao i prisluškivanje i presretanje novinarskih komunikacija sa ciljem da se identifikuju novinarski izvori ili da se naruši povjerljivost uredjivačkog procesa, neprihvatljivi su.

Takođe, poziva se i na omogućavanje dostupnosti izvora informacija:

Novinari i mediji imaju pravo na neometan pristup svim informacijama i izvorima informacija, uključujući i one u inostranstvu. Strani novinari za potrebe izvještavanja moraju bez odugovlačenja dobiti vize, akreditacije i druga potrebna dokumenta.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na zaštitu novinarskih izvora

1. GUDVIN PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

Slučaj Gudvin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, iz 1996. godine, najznačajniji je precedent kada je u pitanju zaštita novinarskih izvora pred Evropskim sudom za ljudska prava. Upravo ovim slučajem Sud je potvrdio značaj zaštite novinarskog izvora, jer jedino na taj način mogu biti ohrabreni da pružaju informacije od javnog značaja medijima.

Činjenično stanje

Vilijam Gudvin radio je kao novinarski pripravnik u štampanom mediju "Engeneer" u Londonu. Gudvina je samoinicijativno kontaktiralo lice koje mu je dalo informacije o kompaniji Tetra Ltd. Doušnik je kazao Gudvinu da se pomenuta kompanija suočava sa ozbiljnim finansijskim izazovima zbog očekivanog gubitka u poslovanju, te da je tražila pozajmicu od pet miliona funti. Nakon toga, novinar je pozvao Tetru da provjeri vjerodostojnost dobijenih informacija i zatražio komentar u vezi finansijskih problema, a kasnije pripremio nacrt članka u vezi pomenute teme.

Sudski proces pred nacionalnim pravosudnim organima

Tetra je tvrdila da je informacija koja je dostavljena novinaru potekla iz Plana kompanije, za koji je utvrđeno da je nestao. Nakon toga, Visoki sud je na njen zahtjev izdao privremenu mjeru kojim se naređuje izdavaču da stopira objavljivanje predmetnog članka. Osim ove mjere, izdejstvovan je i nalog kojim se naređuje Gudvinu da „u interesu pravde“ otkrije svoje zabilješke, te na taj način otkrije i identitet izvora. Visoki sud prihvatio je izricanje ove mjere uvažavajući argument kompanije da bi se na taj način vratio nestali Plan i spriječila dalja šteta po ovu kompaniju.

Nakon ovih mjera, novinar se žalio Apelacionom sudu na nalog za objelodanjivanje zabilješki. Sud je ovu žalbu odbio, ali je odobrio

ulaganje žalbe Domu lordova. U ovom periodu Dom lordova još uvijek je bio u Ujedinjenom kraljevstvu najviša sudska instanca u građanskim i krivičnim predmetima.

Dom lordova odbio je žalbu Vilijama Gudvina odlučivši da postoji potreba za otkrivanjem njegovih bilješki. Ovakav stav Dom lordova pravdao je postojanjem ozbiljne prijetnje po poslovanje kompanije što bi se reflektovao i na egzistenciju zaposlenih. Zaključeno je da se jedino otkrivanjem bilješki može identifikovati izvor i utvrditi da li je on otuđio Plan kompanije. U slučaju da se ispostavi da nije tako, otkrivanje izvora poslužilo bi kao sredstvo za pronalaženje ko je to učinio, te bi se na taj način kompaniji pružila prilika da vrati nestalu dokumentaciju i zaustavi dodatno finansijsko uslozljavanje situacije. Istaknuto je da zaštita novinarskih izvora treba biti zaštićena ali da je važnost te zaštite značajno umanjena zbog postupka novinara kojim je grubo povrijedio princip povjerljivosti informacija.

Gudvin je nakon toga odbio da otkrije svoje zabilješke, pa ga je Visoki sud osudio na novčanu kaznu u iznosu od 5 000 funti zbog nepoštovanja suda.

Smatrajući da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja pred nacionalnim sudovima, Vilijam Gudvin je podnio predstavku pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava

Gudvin je podnoseći predstavku pred Evropskim sudom za ljudska prava naveo da je nalogom suda za objelodanjivanje njegovih bilješki kojim bi se otkrio izvor informacija i kaznom zbog odbijanja da to učini, povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja iz člana 10.

Posebno je istakao da ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice.

Sud je utvrdio da su mjere izrečene pred nacionalnim sudovima nesumnjivo predstavljale miješanje u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja, pa je sud odlučio da razmotri je li miješanje bilo u skladu sa stavom 2 člana 10. Nakon toga Evropski sud za ljudska prava je primijenio trodjelni test, ustaljen u njegovoj praksi kako bi ocijenio opravdanost miješanja.

1) *Da li je miješanje predviđeno zakonom?*

Podnosilac predstavke smatrao je da je u mjeri u kojoj se odnosi na nalog o otkrivanju izvora, domaći zakon propustio da zadovolji zahtjev predvidljivosti koji proizilazi iz „predviđenog zakonom“. Vlada je osporavala ovaj navod, dok je Sud, ipak, utvrdio da su nalog za otkrivanje i novčana kazne imali osnovu u Zakonu iz 1981. godine, te je utvrđeno da je ispunjen prvi uslov koji se odnosi na previđenost zakonom.

2) *Da li je miješanje imalo legitiman cilj?*

Podnosilac predstavke nije pred Sudom osporavao da je cilj mjera bio zaštita prava kompanije te je Sud utvrdio da postoji propisani legitiman cilj.

3) *Da li je miješanje bilo neophodno u demokratskom društvu?*

Gudvin je istakao da sve obaveze koje se nameću novinarima da otkriju svoj izvor moraju biti ograničene na izuzetne okolnosti zbog kojih javni interes može biti ugrožen. Istakao je da ovaj zahtjev, u ovom slučaju, nije ispunjen s obzirom da je Tetra već ranije dobila sudski nalog za sprječavanje objavljivanja teksta, te da nije došlo do kršenja ovog naloga.

Podnosilac predstavke naglašava da je informacija o finansijskim problemima Tetre bila interesantna priznajući da se njome nisu otkrivala pitanja od javnog interesa kao što su kriminal i protivzakonite radnje. Ipak, on u predstavi naglašava da su informacije o finansijskim gubicima Tetre bile zasnovane na činjenicama i aktuelne, te da su se ticale njenih klijenata. Kao bitno se navodi i da je odnos između novinara i izvora proizveo vrstu informacije koja je imala legitiman potencijal da se objavi kao vijest.

Sud je prilikom procjene da li je ograničenje pred nacionalnim sudskim organima neophodno u demokratskom društvu podsjetio da je sloboda izražavanja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva, uz osvrt na presudu *Jersild protiv Danske* iz 1994. godine kojom je potencirana zaštita novinara kao posebna vrijednost. Dalje raščlanjujući ovo pitanje, Sud navodi da je zaštita novinarskih izvora jedan od osnovnih uslova slobode štampe, koji je propisan kako u zakonima i kodeksima profesionalnog ponašanja većeg broja zemalja, a što je potvrđeno i u više međunarodnih instrumenata.

Takođe, Sud konstatuje:

Bez takve zaštite izvori mogu biti odvraceni od toga da pružaju pomoć štampi da javnost informiše o stvarima koje su od javnog interesa. Posljedično, vitalna uloga štampe, kao javnog čuvara, može da bude oslabljena, kao što i mogućnost štampe da pruži tačne i pouzdane informacije može biti dovedena u pitanje. Imajući u vidu značaj zaštite novinarskih izvora za slobodu štampe u demokratskom društvu i potencijalni negativni efekat koji nalog za otkrivanje izvora ima u uživanju te slobode, takva mjera ne može da bude kompatibilna sa članom 10 Konvencije ukoliko ona nije opravdana važnijim zahtjevom u javnom interesu.

Sud naglašava da neophodnost za bilo kakvim ograničenjem slobode izražavanja mora biti ubjedljivo utvrđena. Ističe da je na nacionalnim vlastima da ocijene da li postoji „hitna društvena potreba“ za ograničenjem, te da prilikom te procjene vlasti uživaju izvjestan stepen slobodne procjene. Međutim, takva sloboda ograničena je interesima demokratskog društva da obezbijedi i sačuva slobodu štampe. Upravo taj interes je od velikog značaja u utvrđivanju (ne)postojanja proporcionalnog interesa između ograničenja i cilja koji se želi ostvariti.

Prema mišljenju Suda, nalog za otkrivanje izvora mora se posmatrati u relaciji sa prethodno izrečenom privremenom mjerom kojom je spriječeno objavljivanje informacija podnosioca predstavke. Sud podsjeća da su, nakon toga, svi relevantni mediji u državi bili obaviješteni o ovoj mjeri. Sud smatra da je mjera o otkrivanju zabilješki slična ovoj mjeri tj. da je cilj obje sprječavanje objavljivanja povjerljivih informacija iz Plana kompanije. Po mišljenju Suda, značajan dio opasnosti da bi kompanija mogla pretrpjeti štetu ostvaren je prvom mjerom o zabrani objavljivanja informacije, te je u takvoj situaciji nalog za otkrivanje bilješki služio samo da „ojača“ prvobitnu mjeru. Zato je takav nalog dodatno ograničenje slobode izražavanja i, prema mišljenju Suda, nije potkrijepljen razlozima koji bi zadovoljavali uslove propisane stavom 2 člana 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

No, Sud cijeni i da je Tetra sa legitimnim razlogom htjela da identifikuje neloyalnog zaposlenog koji ima pristup poslovnim prostorijama. Ovu argumentaciju Sud je smatrao relevantnom ali, ipak, opasnost po nanošenje

štete kompaniji nije bilo dovoljno da prevagne u odnosu na javni interes kakav je zaštita novinarskog izvora:

Prema mišljenju Suda nije postojao razuman odnos proporcionalnosti između legitimnog cilja kome se težilo nalogom za otkrivanje i sredstava koja su korišćena da se taj cilj postigne. Ograničenja koja je nalog za otkrivanje nametnuo uživanju slobode izražavanja u novinarskom pozivu podnosioca predstavke ne može, stoga, da se smatra neophodnim u demokratskom društvu u smislu značenja stava 2 člana 10, u zaštiti prava Tetre prema engleskim zakonima uprkos postojanju stepena slobodne procjene koji je dostupan domaćim vlastima.

U konačnom, Sud je zaključio da nalog kojim je od podnosioca predstavke traženo da otkrije svoj izvor i nametnuta novčana kazna nakon što je on odbio da to učini dovelo do povrede njegovog prava na slobodu izražavanja iz člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

2.NORDISK & TV A/S PROTIV DANSKE

Kao što je slučaj Gudvin protiv Ujedinjenog Kraljevstva od posebnog značaja kada je u pitanju zaštita novinarskog izvora pred Evropskim sudom za ljudska prava, tako je i slučaj Nordisk & TV A/S protiv Danske najznačajniji precedent kada je u pitanju definisanje standarda u kojim slučajevima je otkrivanje novinarskog izvora opravdano.

Činjenično stanje

Novinar kompanije Nordisk film u cilju kreiranja dokumentarca koji se bavi istraživanjem pedofilije u Danskoj odlučio se da se infiltrira u grupu pedofila. Za potrebe dokumentarca, otišao je na tajni zadatak i skrivenom kamerom zabilježio razgovor u kojem su članovi ove grupe dali inkriminišuće izjave. Ova lica komentarisala su i razmjenjivala savjete i o tome kako uspješno navesti djecu da započnu komunikaciju na internetu, ali i o načinima kako „kupiti“ djecu iz Indije.

Prilikom emitovanja ovog programa, koji je emitovan na nacionalnoj televiziji korišćena su lažna imena, dok su lica blurovana a glasovi

izmijenjeni. Dan nakon emitovanja jedna od intervjuisanih osoba u dokumentarcu, označena kodnim imenom „Mogens“, uhapšena je i optužena sa seksualni delikt. Kako bi dalje sprovela istragu prema licima koje nije mogla identifikovati iz emitovanog snimka, policija je tražila da se objelodani neprikazani video materijal. Uredništvo i novinar koji je autor dokumentarca odbili su ovaj zahtjev pravdajući to potrebom zaštite novinarskog izvora.

Sudski proces pred nacionalnim pravosudnim organima

Osnovni i Viši sud odbili su zahtjev policije za izdavanjem sudskog naloga kojim bi se tražilo objelodanjivanje nemontiranog video materijala. Ipak, Vrhovni sud je zaključio da postoji opravdan društveni interes da se izda sudski nalog kojim bi se predao materijal, što je i učinio.

Postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava

Nakon toga, podnešena je predstavka pred Evropskim sudom za ljudska prava u kojoj je istaknuto da je Vrhovni sud Danske prekršio član 10 Konvencije u smislu zaštite novinarskog izvora. U ovoj predstavi novinar se pozvao na bogatu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava kojom se pruža visok stepen zaštite novinarskim izvorima.

Ipak, Sud u Strazburu smatrao je da danski Vrhovni sud nije povrijedio član 10 Konvencije. Naime, ovaj Sud napravio je jasnu distinkciju i naglasio da je podnosiocu predstave naloženo da preda dio istraživačkog materijala, ali da nije naređeno da otkrije svoje izvore informacija. Sud je, takođe, istakao da je dužnost države da preduzme mjere kojim će spriječiti bilo kakav ponižavajući tretman i zlostavljanje, te da takve mjere treba da budu efikasne a naročito kada su u pitanju djeca.

Sud je utvrdio da je miješanje bilo proporcionalno i u javnom interesu te da su nemontirani materijali nesumnjivo mogli da pomognu u istrazi i izvođenju dokaza kako u slučaju uhapšenog lica, ali i u odnosu na ostale pripadnike grupe.

U konačnom, Evropski sud je zaključio da je materijal koji je nosio rizik otkrivanja identiteta izvora novinara izuzet iz sudskog naloga i da se naredba odnosila samo na primopredaju ograničenog dijela nemontiranog snimka.

Sud u Strazburu se uvjerio da nalog nije bio nesrazmjern legitimum cilju kojem se težilo i da su razlozi koje je danski Vrhovni sud dao kao opravdanje za te mjere relevantni i dovoljni.

Sud je nedvojbeno konstatovao da nalog Vrhovnog suda da naloži podnosiocu predstavke da preda nemontirani snimak jeste miješanje u slobodu izražavanja u smislu člana 10 Konvencije, ali da je u konkretnom slučaju miješanje bilo u skladu sa stavom 2 istog člana, odnosno „neophodno u demokratskom društvu“.

Zaključak

Kao i svako pitanje koje se tiče slobode izražavanja, i zaštita novinarskih izvora mora se tretirati i procjenjivati u skladu sa evropskim standardima, a naročito u duhu prakse Evropskog suda za ljudska prava.

Zbog toga je u svakom pojedinačnom slučaju odlučivanja o tome da li će novinar biti saslušan na okolnosti izvora informacije biti neophodno provesti tzv. trodjelni test jer zahtijev da se otkrije izvor predstavlja ograničenje slobode izražavanja.

Posljedično, takvo ograničenje, mora:

- biti u skladu sa zakonom;
- težiti legitimnom cilju;
- biti neophodno u demokratskom društvu.

Da bi otkrivanje izvora bilo u skladu sa zakonom moraju biti ispoštovane sve odredbe člana 30 Zakona o medijima.

Legitiman cilj je u odnosu na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Ustav Crne Gore sužen samim Zakonom o medijima pa se otkrivanje izvora informacije može tražiti samo i isključivo radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja.

Uslov neophodnosti cijenice se u svakom konkretnom slučaju sa posebnom pažnjom prema uspostavljenoj praksi Suda u Strazburu, i naročito u pogledu procjenjivanja da li prema svim poznatim okolnostima slučaja preteže legitiman interes (cilj) ili zaštita novinarskog izbora.

Konačno, sudska odluka kojom se odlučuje da će novinar biti saslušan na okolnosti izvora informacije mora biti adekvatno i dostatno obrazložena i odražavati da su prilikom njenog donošenja cijenjene sve okolnosti i svi evropski pravni standardi.

